

Minuni și ciudățenii marine: peștii-înger și peștii-trompetă. Amintirea lui William Beebe

Scufundările din preajma insulelor Pari au însemnat un prim contact cu fauna extraordinară a unei zone cu recife de corali. Câteva întâlniri au fost de neuitat, surprinzătoare, emoționante: mișcările comatulelor, acel crin-de-mare, panașul multicolor ieșit din tubul unui vierme anelid, *Spirobranchus giganteus*, o mureună mare trecând pe lângă mine, pornită probabil în căutarea unui nou adăpost, o fisură între două recife, suficient de largă pentru a-i putea primi corpul lung și aproape cilindric. *Gymnothorax javanicus* poate să ajungă la doi metri și jumătate, fiind una dintre cele mai mari murene. Nu i-am observat atunci ritmul respirației, cu acea deschidere și închidere a gurii, dar i-am văzut dinții albi, conici, cu vârful ascuțite. Se spune că mușcăturile sale sunt foarte grave, dar survin rareori și doar în condiții speciale atacă omul, chiar dacă aspectul ei este de ucigașă care își înghite fulgerător prada.

Există în fauna marină tropicală legături ciudate între specii, bazate pe un soi de simbioză. Un pește mare ca murena are în slujba sa, ca să-l curețe de paraziți, un crevete care-i umblă pe corp sau îi intră în gura deschisă. În afară de acest crevete, murena mai are un servanț, un pește mic, de 10 centimetri, cilindric, de o culoare albastră strălucitoare. Este un labrid, pe numele lui științific *Labroides dimidiatus*, care intră în gura murenei sau a altor pești mari pentru a se hrăni cu resturile alimentare ce rămân printre dinții acestora. Sunt în ocean și locuri speciale, pe care biologii le numesc *stații de curățare*, unde peștii mari se adună și își așteaptă

Respectândul la aspiratorul natural. Nu am izbutit să văd așa ceva în apele indoneziene.

Cele mai multe întâlniri cu pești pe care-i știam doar din fotografii sau filme au avut loc în apele din jurul insulei Bunaken. Aici am văzut primii pești longilini și forma, culoarea, poziția lor în apă m-au încântat, la fel și înaintarea lor în poziție verticală, cu capul în jos, în grupuri de 4-5 indivizi. Se numesc, mai peste tot, pești-trompetă și aparțin genului *Aulostomus*, care, după știința mea, cuprinde trei specii, dintre care doar una trăiește în apele indoneziene. Este vorba despre *Aulostomus chinensis*, un pește bizar, ca toate rudele sale. Corpul, galben, măsoară cam 50 de centimetri, iar la baza înotătoarelor ventrale și pe înotătoarea caudală are câteva pete rotunde, de culoare neagră. Capul este comprimat lateral, botul este tubular și terminat printr-o mică gură oblică. Chiar dacă l-am privit de la mai puțin de un metru, nu am putut remarca întreaga structură a corpului, dar țin minte că înotătoarele erau scurte și mult deplasate spre coadă, iar capul era lipsit de solzi. I-am văzut deplasându-se doar prin mișcări leneșe, dar ihtiologii scriu că au o tehnică de vânătoare inedită: știu să se ascundă după pești mari, apropiindu-se pe nesimțite de prada formată din peștișori.

Bernard Gorsky povestește, într-una dintre cărțile sale, o istorie a cărui personaj principal a fost Louis Armstrong. Când i-a fost arătat un pește-trompetă, bănuiesc că într-un acvariu, Armstrong a scuturat din cap și a spus că „acest pește este poate un clarinet, dar categoric nu o trompetă!”.

Revenind la *Aulostomus*, trompa, care măsoară cam un sfert din lungimea totală, este cartilaginoasă și are la capăt gura, aparent mică, dar care se poate deschide brusc, mărindu-se aproape instantaneu, și, cum dinții par să lipsească, peștele își absoarbe prada. Peștele-trompetă nu este un solitar, cum se spune uneori, eu l-am văzut întotdeauna în compania a două-trei exemplare din specia sa.

Un alt pește longilin este *Aeoliscus strigatus*, peștele-bici, care nu are mai mult de 14 centimetri lungime. Înnoată tot vertical, cu capul în jos, cap terminat cu un bot lung și ascuțit. Corpul are o culoare albicioasă peste care se întinde o dungă întunecată, de la coadă până la vârful botului. Își petrece cea mai mare parte din timp ascuns printre țepii lungi și subțiri ai ariciului-de-mare *Diadema* și se hrănește numai cu mici crustacee.

Respect Pentru a încheia cu ciudații pești longilini, trebuie să spun câteva cuvinte și despre peștele-flaut, *Fistularia*, un pește lung de un metru și jumătate, foarte subțire, trăind la adâncimi apreciabile, dar care urcă noaptea spre suprafață pentru a se hrăni. Poți să-i remarci prezența dacă ești deasupra lui, din lateral fiind mult mai greu de observat. Înotătoarele îi sunt spre capătul corpului, iar botul lung, cartilaginos ocupă un sfert din lungimea totală a corpului, gri-verzuie, peste care se suprapun benzi lungi de un albastru intens.

Balistoides viridescens este, probabil, cea mai mare și cea mai puternică specie din grupul numeros al acestor pești. Corpul, care poate avea o lungime de 75 de centimetri, lasă impresia de masivitate și forță. Nu are solzi peste pielea groasă, ci niște plăci foarte dure, care au la mijloc spiculi. Înotătoarea caudală are și ea un rând de spini moi, armă redutabilă, nu lipsită de eficacitate. Pe abdomen, înaintea anusului, pe lângă spini mai există și o lamă osoasă. Culoarea corpului său este dominată de verde, cu porțiuni galbene spre partea anterioară și cea posterioară. În sezonul de împerechere, *Balistoides* devine foarte agresiv față de scufundători, mai ales dacă aceștia se află în preajma cuibului său. Spre deosebire de mulți alți pești, teritoriul lui nu cuprinde doar o porțiune de fund, ci întregul spațiu, din profunzime până la suprafața apei. Dinții săi puternici și foarte ascuțiți pot să străpungă și tabla, iar rănile pe care le pot provoca oamenilor sunt destul de grave. Am ascultat sfatul de a evita traversarea teritoriului său și am notat în carnetul meu o bună parte din informațiile primite de la echipa de scufundători întâlnită în insulele Pari. Hrana acestui pește curajos și agresiv este formată din echinoderme, crustacee și moluște bivalve.

Peștii-papagal, din familia *Scaridae*, trăiesc în bancuri în toate mările tropicale. Dinții de pe fălci sunt lipiți unul de celălalt și formează un fel de cioc de papagal, foarte puternic, capabil să sfărâme cu ușurință ramurile coralilor, digerând partea organică și eliminând calcarul, transformat în praf, sub forma unor mici mobile pe fund. Sunt cam 80 de specii de pești-papagal, unele având o viață solitară, altele trăind în bancuri. Dintre cei din urmă, o specie mare (1,20 metri), cu aspect ciudat, este papagalul cu umflătură pe cap, *Bolbometopon muricatum*. Corpul este acoperit cu solzi mari, duri, de culoare verde. Se spune că marea umflătură de pe frunte ar fi folosită de pește pentru a sfărâma coralii. Bănuiesc că marele

Respește verde pe care l-am găsit adăpostit într-o fisură destul de largă de corali, în timpul unei scufundări de noapte, era un *Bolbometopon*. Sunt mari distrugători de corali, dar nu la scara cumplitei coroanede-spini. Ziua, bancuri de pești-papagal cu umflătură, formate din 10 până la 30 de exemplare, cutureieră apele puțin adânci.

Și acum, câteva cuvinte despre peștii-fluturi, peștii-înger sau peștii-chirurg. Roiurile lor, care etalează culori fabuloase și combinații uimitoare, mi-au bântuit gândurile nenumărate nopți și, uneori, le revăd și acum, după scurgerea atâtor ani. Fără îndoială, *Chaetodontidele*, familia peștilor-fluturi, au, spun ihtiologii, cele mai frumoase culori din întreaga lume a peștilor marini. Se apropie de ei, fără să-i depășească, cred, peștii-înger, cu acel lider al lor, botezat împăratul (*Pomacanthus imperator*), care-și schimbă de câteva ori în cursul vieții culoarea corpului. În prima perioadă a vieții sunt albaștri, cu un rând de pete albe, circulare. Adulții devin roșii și, în loc de pete, au 20 de linii longitudinale de un galben foarte viu, care merg de la cap până la coadă. Cu toate acestea, cel mai mult admir peștii-fluturi, pe care i-am întâlnit în roiuri multicolore atât de frumoase, încât îmi venea să scot din gură muștiucul tubului respirator, să ridic capul din apă și să strig către cei de pe mal: Veniți să vedeți niște pești uluitori!

Nu am făcut-o și, apoi, am început să mă gândesc că orice minune este efemeră. Trebuia să mă bucur atunci de ea, fiindcă știam ce avea să urmeze. Dar sunt naturalist și trebuie să dau câteva detalii despre acești pești, în majoritatea lor mici, foarte turțiți lateral, *comprimați* fiind termenul exact. Au un bot alungit la capătul căruia se află o gură minusculă și protractilă. Pe fălci sunt dinți în perie, înotătoarele sunt mici, iar forma cozii este aceeași la multe dintre specii, pare o măturică. *Chaetodon lunula* are numai 20 de centimetri, culoarea dominantă este galbenul, cu câteva zone albe și negre în partea anterioară. Ochiul este așezat pe o bandă de culoare neagră. M-am uitat mai atent la el, fiindcă este cel mai comun dintre sutele de *Chaetontide*. *Chaetodon melannotus* este și mai mic decât precedentul, majoritatea având 10 centimetri lungime, rareori ajungând la 15 centimetri. Este un pește teritorial, învârtindu-se în jurul coloniilor de *Acropora*. Cred că este un efort aparent inutil să comentezi în câteva cuvinte haina somptuoasă a unui pește-fluture. Și totuși, voi încerca.

Respect Corpul acestui *Chaetodon* cu spate negru era dominat de un albastru-deschis peste care se suprapuneau, în poziție oblică, de la coada galbenă până la dunga neagră, 15-16 linii: nu erau drepte, ci aveau un aspect de zigzag. Am văzut pești-fluturi nu doar cu desene variate, ci având pe corp pete ce păreau așezate de penelul unui mare pictor.

Frumusețea omului sau cea a peștelui tropical sunt efemere, însă bucuria întâlnirii cu peștii-fluturi a mai avut un aspect pe care nu l-am uitat. La muzeu cunoșteam numeroase specii de *Chaetontide*, fiindcă unul dintre colegii mei, Teodor Nalbant, se ocupa de cercetarea sistematicii lor și primea exemplare trimise de multe instituții faimoase, dar acestea erau complet decolorate. În laboratorul său am văzut pești-fluturi de forme diferite, însă toți cu aceeași culoare, un alb untos. Alcoolul în care fuseseră conservați ștersese complet frumusețea coloritului. Am încercat să fotografiem câteva exemplare, cu speranța că imaginile obținute vor păstra culorile. Rezultatele au fost, din păcate, mediocre. Până am aranjat peștii pe o porțiune de nisip fin de pe țărm, până am potrivit aparatul și lumina, culorile deja începuseră să pălească. Rămâne bucuria întâlnirii cu acești pești în mediul lor de viață.

Am văzut într-o zi și câteva exemplare de baracadă (*Sphyræna*) de până la doi metri, cu dungi albastre verticale, coada neagră și dinți puternici. Sunt scufundători care se tem mai mult de baracude decât de rechini. Gazda noastră din Bunaken ne-a preparat într-o zi un astfel de pește și mărturisesc că era o carne cu un gust excelent. Baracudele sunt prădători solitari, curioși, iar corpul lor, care ajunge până la doi metri lungime, are dungi verticale albastre și coadă neagră.

Închid ochii și sunt inundat de culorile peștilor-fluturi și ale peștilor-îngeri... Am putut descrie oare măcar o fărâmə din minunea culorilor acestor pești?

Am ajuns și în insulițele Pari, de fapt, un soi de atoli de corali răspândiți pe catifeaua albastru-verzuie a mării Java, precum mărgelele scăpate din ața unui șirag. Le păstrez un loc aparte în amintirile mele, pentru că aici s-a produs primul meu contact cu lumea fabuloasă a recifelor de corali. Era martie, nici o scamă de nor nu păta albastrul pur al cerului, aerul era încins. Marile frunze ale

Respe palmierilor încremeniseră în lipsa oricărei adieri. Soarele pornise bine spre linia orizontului, când m-am hotărât, în fine, să ies din apă, amintindu-mi că la tropice întunericul cade brusc. Și în acele clipe mi-au revenit în minte, cu o uimitoare precizie, rândurile scrise cu vreo 80 de ani în urmă de marele naturalist american William Beebe: „Celui care poate să urce la suprafață după o scufundare fără să fie emoționat și copleșit de admirație nu-i mai rămâne nimic de făcut pe acest pământ, decât să aștepte moartea, fiindcă în cazul unei astfel de persoane nu mai există nimic pentru care să merite să trăiască”.

În primul moment mi s-a părut că acest flux al memoriei este absolut normal, având în vedere bucuria imensă pe care am simțit-o când am plutit, cu mișcări rare și lente, prin această misterioasă și fascinantă lume a adâncurilor, cu junglele ei minerale populate de o imensă varietate de ființe, cu forme și mai ales cu veșminte al căror colorit subtil nu poate fi redat prin cuvinte. Însă pe drumul prin lagună către malul insulei, încărcat cu tot echipamentul, mi-am dat seama că îmi revenise în minte, pentru prima dată după mult timp, acest text al zoologului, devenit la vârsta de 47 de ani explorator pasionat al tărâmurilor submarine. Repetasem, în schimb, cu diverse prilejuri, faimoasele cuvinte, cunoscute, presupun, de toți scufundătorii, fiindcă ele au fost îndemnul spre împărăția adâncurilor pentru atâția oameni, tineri sau mai puțin tineri: „Înainte de a muri, faceți în așa fel încât să puteți împrumuta, cumpăra, fura sau fabrica un aparat care să vă permită să aruncați măcar o privire asupra acestei minunate lumi noi. Față de acest contact direct, cărțile, acvariile, bărcile cu fundul de sticlă au același preț ca și programul unei călătorii față de călătoria însăși”.

Dacă tot am luat-o pe panta mărturisirilor, să mai adaug că, dintre nenumărații naturaliști remarcabili din ultimele două secole, doi mi-au fost deosebit de dragi și nu am încetat să-i admir de-a lungul anilor. Unul este naturalistul și exploratorul englez William Russel Wallace, despre care am scris mai sus, iar cel de-al doilea este zoologul american William Beebe, fascinat și el de viața junglelor tropicale, încercând să le dezlege misterele nu numai ca om de știință, ci și ca scriitor de mare talent. Și, fiindcă s-au împlinit deja 140 de ani de la nașterea sa, voi zăbovi puțin asupra neobișnuitului său destin.